

Rıza Yetiřen

12.07.2001

-Bu bölüm Rıza Yetiřen'in İzmir, Narlıdere'de 1986 yılında yayınladığı Tahtacı Ařiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri), adlı kitaptan alıntı yapılmıştır. Sayın Yetiřen'in bu çalışması Tahtacılarla ilgili en önemli çalışmalardandır.- (s. 126-128.) Bu yazıda Yetiřen, Semah için "Samah" deyimini kullanmıştır. Bunu vurgulamak istedik. Editörler

Alevi Türklerin biricik oyunları samahlardır. Dini törenlerde cemlerde ve Demler'de çoğunlukla bu oyun oynanır. Yerel oyunlar da oynanırsa da dini toplantılara samahtan başkası giremez.

Samahlar, kadın erkek ve daima çift kişiler oynar. Tercüman töreninde samah, yalnız kadınlar tarafından oynanır ve iki kişi oynar, başka törenlerde daima kadın erkek karşılıklı oynarlar.

Dört çeřit samah vardır:

1. İki kişi ve yalnız kadınların tercümanda oynadıkları samahlar.
2. İki kişi, kadın erkek tarafından oynanır.
3. Dört kişi, iki kadın iki erkek tarafından oynanan samah (buna turnalar semahı denir).
4. Çok kişi (40 kişiye kadar) tarafından oynanır. Buna Kırklar samahı adı verilir. Son iki samah türü eğlence toplantılarında bir değişiklik olsun diye oynanır; herkes bu oyunu beceremez, bu yüzden hemen hemen kayıp olmuş gibidir.

Son iki samahta söylenen nefesten iki kıta:

Yalı kenarında yayılan kazlar,
Kafasın kaldırmış silasın gözler.
Peynir ekmek yediğimiz kızlar,
Gelin helallaşalım ben gider oldum.

Bahar aylarında varayım derdim,
Varamadım gül yüzlümü küstürdüm.
Haki payına yüz süreyim derdim,
Süremedim gül yüzlümü küstürdüm.

(Bu nefes, Narlıdere'den Nevruze Ünsal'dan)

En çok iki kişilik samah oynanır. Buna orta Anadolu'da garipler semahı adı verilmektedir. Her bölgede değişik türde samahlar vardır. Hangi bölge olursa olsun, esaslarda birlik vardır. Her kişi kendine has bir figür yarattığı gibi, her bölgenin de kendine özgü ufak tefek farkları göze çarpar. Ayrıca her bölge, melodi bakımından da ufak tefek nuanslara sahiptir. Burada söylenen samah havaları daima Kul Himmet ve Pir Sultan'dandır. Hatai, hiç söylenmez. İçeride yani tercümanda "Elmayı içeren nefesin" söylenmesi istenir; buna içeri nefesi de denir. Zaten Hatai nefeslerinin hepsine "içeri nefesi" denir. Tercüman ve meydana geçme törenlerinden gayri toplantıları içeri saymazlar onlar dışarı diye adlandırılır.

Samahın (raksın) üç anlamı vardır.

1. Helaldir, yani şaz olup oynarsa helaldir.
2. İbadet'tir, zikir gülbenkten vücuduharekete getirip oynarsa helaldir.
3. Biri Hak aşkına ve pir aşkına, ol dahi helaldir. (Menakıptan)

Samah oynamak için kadın, tercih hakkını kullanır; oynayacağı erkeği kadın seçer. Kadın, oynamak istediği erkeğin önüne gelir, (daha önce dedenin önünde niyaz eder) onunla niyazlaşır ve kalkar meydana durur, erkek bu isteği geri çeviremez, o da kalkar kadının karşısında durur, beklerler (o da dede önünde niyaz etmiştir). Sazlar samah havasını çalmaya başlarlar; oyuna başlamak için, güvenderin yani söyleyicinin nefesi söylemeye başlaması gerekir ki oyuna başlansın. Güvender nefesi söylemeye başlayınca kadın, karşısındaki erkeğin yanına gider, niyazlaşır yerine döner ve oyuna başlarlar; oyuna önce erkek başlar. Oynayanların her ikisi de darda ve ayaklar kımıldamadan oyun karşılıklı kollarının tempoya uyarak ve sağa sola

sallanması ile başlar ve devam eder. Nefesin üç kıtası bitinceye kadar süren oyuna ağırlama adı verilir. Üç kıta bitince, çalan ve söyleyenbitiş melodisini yaparlar ve oyuncular da oldukları yerde dara dururlar. Dede ağırlama hayırlısını okur.

Bundan sonra sazandar, yeldirmeyi çalar ve güvenderin söylemeye başlaması ile oyuncular da yeldirmeye geçerler. Nefesin iki kıtası da bitince, bitiş melodisi ile oyun da biter. Ancak oyuncular güzel oynuyorlarsa, neşe de yerinde ise, çalan ve söyleyen nefese başka kıtalar ekleyerek oyunu uzatırlar. Dede oyun bitince önünde dar olmuş oyunculara yeldirme hayırlısı verir. Oyuncular yere diz çöküp niyaz ederler. Eğer içki var ise ki daima vardır, saki kadına dolu verir, o da oyun arkadaşı erkeğe verir, erkek içerek kadına iade eder, kadın da içer ve niyazlaşırlar ve kadehi sakiye verir, erkek tekrar yere niyaz ederek kalkar ve gider. Kadın dededen başlayarak bütün cemaate dolu dağıtır.

Samahtan sonra dolu dağıtılırken nefes veya yakmalar (irticalen söylenen nefesler) söylenir. Yakmaları karşılıklı kişiler söylerler.

Ciddi toplantılarda kadın, samaha kaldıracacağı erkeğe dolu ile gider ve dolu sunar, niyazlaşır onu oyuna davet eder. Oyuna kalkan erkek kadının karşısında darda bekler; kadın erkeğin beline kement bağlar (oynadığı kişi dede veya musahipli ise) ayağına, kemendine ve yüzüne niyaz ederek oyuna başlarlar.

Dede veya dede karısı samah oynarken bütün talip karıları, ağırlama boyunca dar'a dururlar ve hep beraber ağırlama hayırlısı alırlar, yeldirme başlayınca, birbirleri ile niyazlaşarak yerlerine otururlar.

Samahlarda erkek iyi oynamıyorsa başka bir erkek ona Orsa getirir yani: kalkar erkeğin omuzuna dokunur, o kişi hemen oyundan çekilir ve kenarda dar'a durur, oyun bitince üçü birden dede önünde dar olup (Kadının yanında ilk oynayan sonra ikincisi durur hayırlı alırlar ve dolu içerek yerlerine otururlar.

Ankara Hasan Dededen Feyzullah dedenin söyledikleri Kırıkkale)

Tahtacılarda Semahlar

Rıza Yetiřen tarafından yazıldı.

İki kişi oynanan samaha garipler samahı denir (gaziler, garipler ve şehitleri sevindirmek için en son erkânda oynanır.

- Kırklar samahı üç kişi ile oynanır.

- Kol oyunu eğlencelerde çok kişi ile oynanır.

- Muharremde 15 oruç tutarlar, 12si 12 imamlara, 3 de Müslimin oğulları için,

- Oruçtan sonra bayram yapılmaz, kitap ve mecmualar okunur.